

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ

SOCIAL PROBLEMS
IN MANAGEMENT PRACTICE

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.06.099>

УДК 316.347

JEL: I38, I38, J15, J78

М.М. ТРІПАК, канд. екон. наук, доц., заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування імені С. Юрія, ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» вул. Годованця, 13, 32313, Кам'янець-Подільський, Україна
e-mail: tmm.75@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6924-5469>

А.О. ТИМКІВ, канд. екон. наук, викладач кафедри фінансів, обліку і оподаткування імені С. Юрія, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» вул. Годованця, 13, 32313, Кам'янець-Подільський, Україна
e-mail: andriy_t@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8001-0588>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ХАБУ

Визначено структуру інклюзивного освітнього хабу як соціально-економічного феномену. На основі цього встановлено соціальну роль і економічне значення інклюзивного освітнього хабу як форми інституціоналізації інклюзивної освіти. Визначено співвідношення цілей Плану відновлення України й економічних важелів, якими володіє інклюзивний освітній хаб для їх реалізації.

Ключові слова: *інклюзія; освіта; хаб; соціально-економічний розвиток; реабілітація; інституціоналізація інклюзивної освіти.*

Наукова проблематика інституціоналізації освіти нині є вкрай актуальною завдяки можливостям розвитку системи освіти, формуванню правил і процедур, що забезпечують дотримання необхідних принципів і ухвалених освітніх стандартів. Інституціоналізація освіти повинна до-

Ц и т у в а н н я: Тріпак М.М., Тимків А.О. Соціально-економічна роль інклюзивного освітнього хабу. *Економіка України*. 2023. № 6. С. 99—114. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.06.099>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

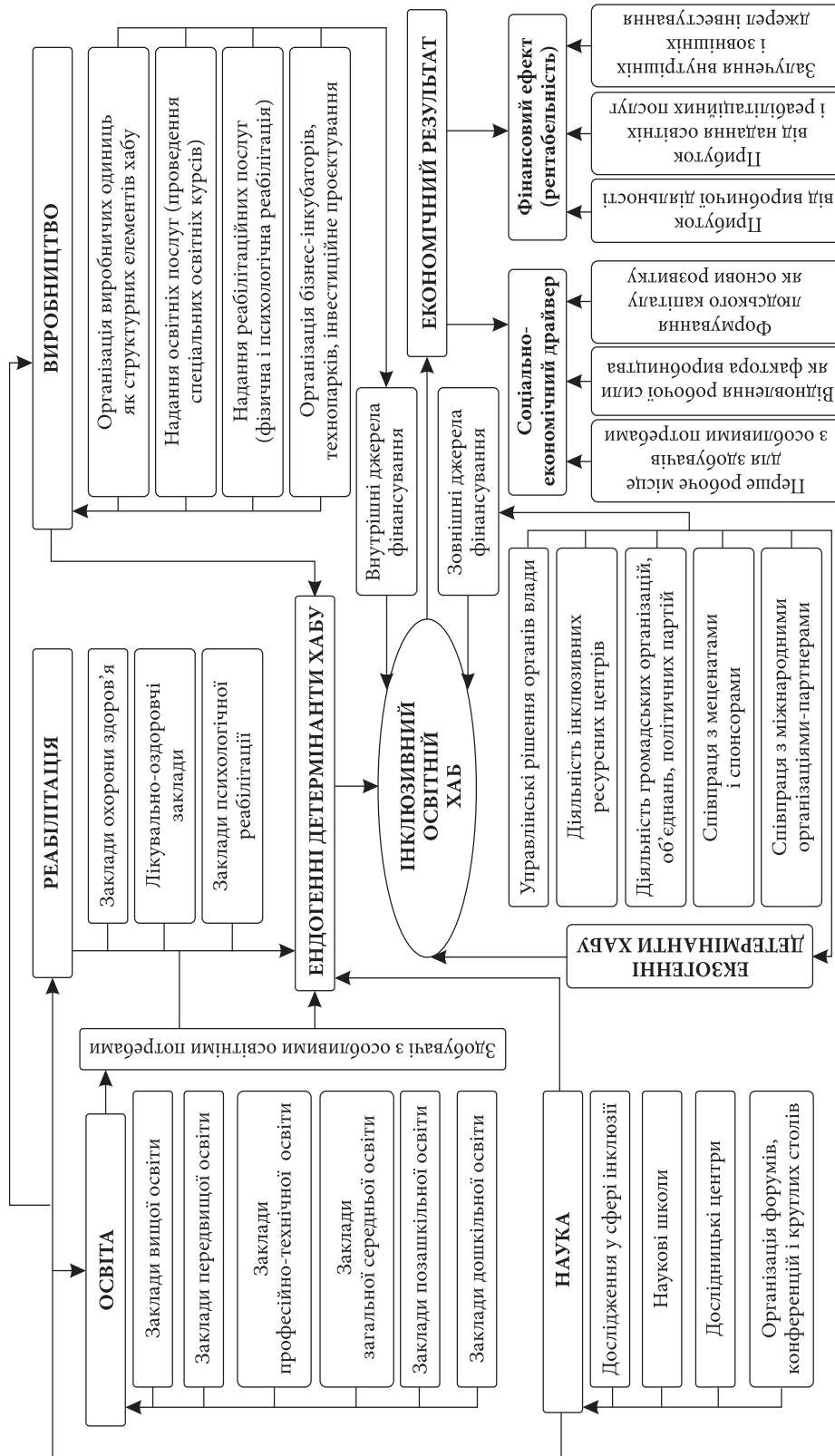

Рис. 1. Інклюзивний освітній хаб як інституційний соціально-економічний феномен
Джерело: побудовано авторами.

сліджуватись як теоретиками, так і практиками в царині соціології та економіки з точки зору сприятливого середовища для формування освітнього, наукового і виробничого потенціалів регіону і країни в цілому. В сучасних надскладних умовах для розвитку освіти і науки України і з огляду на вимоги, які ставить світова спільнота до різних сфер і напрямів державотворення, інституціоналізація освіти потребує переосмислення з позиції забезпечення можливостей для всіх категорій населення, у тому числі й для осіб з особливими потребами. Система освіти має адаптуватися й бути гнучкою щодо потреб ринку праці не лише країни, а й окремого регіону. Саме тому інституціоналізація освіти нині порушує питання інклюзії, розвитку критичного мислення і формування компетентностей фахівця незалежно від його фізичних, психологічних, соціальних чи економічних можливостей. Актуальність означеної проблеми посилюється необхідністю розробки стратегії розвитку України в повоєнний період, а напрацювання загального плану відновлення країни зумовлюють потребу в застосуванні інструментів його реалізації, що безпосередньо пов'язане з державною політикою в різних сферах і напрямках.

Отже, **мета статті** — окреслити ключові аспекти, що визначають соціальну і економічну роль інституціоналізації інклюзивної освіти та її конкретної форми — інклюзивного освітнього хабу.

Акцентуючи увагу на економічній доцільності інституціоналізму і беручи за основу трактування Д. Нортон інституту як набору правил, процедур відповідностей, моральної та етичної поведінки індивідуумів у інтересах максимізації багатства [1], необхідно розширити сутнісні рамки інституціоналізації інклюзивної освіти до рівня регіонального хабу, структура якого є мікросистемою науки й освіти, реабілітації, виробництва, адаптації та соціальної інтеграції (рис. 1). У цьому контексті ми розуміємо інклюзивний освітній хаб як найбільш прийнятну форму освітнього інституціоналізму, оскільки він поєднує можливості наукової, освітньої, реабілітаційної та виробничої діяльності задля акумуляції і реалізації ресурсного потенціалу інклюзивного навчання, а також формування економічної системи як середньої (регіональної) ланки економічного розвитку.

Одну з ключових ролей у структурі хабу відіграє наука, оскільки завдяки науковим дослідженням у галузі інклюзивної освіти, спеціальної педагогіки та інклюзії як елементу економічних відносин можна побудувати науково обґрунтовану основу для організації освітнього процесу, реабілітаційної діяльності й виробництва як прагматики освіти. Функціонування дослідницьких центрів і лабораторій, організація і проведення спеціалізованих форумів, конференцій, круглих столів дозволятимуть апробувати результати наукових досліджень у сфері інклюзії. Водночас наукова діяльність хабу стає генератором наукових продуктів у вигляді спеціальних досліджень, наукових проєктів, що сприяє залученню внутрішніх і зовнішніх фінансових можливостей грантової підтримки роз-

витку науки як джерела додаткового фінансування інклюзивного освітнього хабу і напряму інтеграції у світовий науковий простір.

Основним видом діяльності освітньої інституції очевидно є провадження освітньої діяльності, а тому інклюзивний освітній хаб повинен стати, на нашу думку, об'єднанням усіх освітніх рівнів заради спільної мети — якісних освітніх послуг у безбар'єрному, рівноправному і соціально справедливому суспільстві. Відтак, на умовах партнерської взаємодії у діяльності хабу повинні брати участь заклади дошкільної, позашкільної, середньої, професійно-технічної, передвищої і вищої освіти, при цьому ключовим є освітній процес у контексті особливих освітніх потреб.

З огляду на структуру інклюзивного освітнього хабу, його соціальну роль доцільно визначити в контексті функціональних можливостей. На наше переконання, концентрація функціональних можливостей кожного з елементів хабу на проблемах осіб з особливими потребами дозволить забезпечити мінімальний рівень благополуччя через інклюзивну освіту (формування специфічних вмінь, знань, навичок) і реабілітацію (створення абсолютно всіх умови для максимального відновлення, адаптації, інтеграції у соціум осіб з особливими потребами і незахищених верств населення). Саме це і має виступати частиною «великого фундаменту» соціального захисту в повоєнний період. Так, увесь свій арсенал інструментів, важелів і можливостей інклюзивний освітній хаб спрямовуватиме на зменшення соціальної нерівності й дискримінації. Водночас він являє собою систему стимулювання і мотивації до праці через зниження бар'єрів (доступність освітніх послуг для осіб з особливими потребами, підвищення їх кваліфікації та перекваліфікації відповідно до фізичних, психологічних і соціальних можливостей). Усе це дозволить істотно зменшити ризик виключеності осіб з особливими потребами, серед яких переважатимуть люди з інвалідністю (у тому числі отриманою в результаті бойових дій), внутрішньо переміщені особи та інші категорії. Крім того, діяльність інклюзивного освітнього хабу в контексті його соціальної ролі суттєво актуалізує опублікований Національною радою з відновлення України від наслідків війни у липні 2022 р. проєкт Плану відновлення України. У Матеріалах робочої групи «Соціальний захист» відзначено такі основні напрями вдосконалення і реформування¹:

1) соціальна підтримка малозабезпечених і осіб, які потрапили в складні життєві обставини;

2) пенсійне забезпечення і соціальне страхування;

3) стимулювання населення до накопичення;

4) фінансова політика в соціальній сфері.

Є всі підстави стверджувати, що у відновленні соціального забезпечення в повоєнний період ключова роль належатиме в першу чергу еле-

¹ Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Соціальний захист». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/social-protection.pdf>

ментам соціальної безпеки і механізмам, за допомогою яких реалізовуватимуться її основні положення. Надзвичайно важливо в цей період забезпечити соціальну безпеку для незахищених верств населення, якими є:

«1. Громадяни, що не здатні до самообслуговування через різні обставини (у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю);

2. Громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації, а їх середньомісячний сукупний дохід є нижчим від встановленого прожиткового мінімуму (безробітні, що шукають роботу, біженці, постраждалі від стихійних лих тощо);

3. Діти та молодь, які знаходяться у складній життєвій ситуації (інваліди, сироти, безпритульні, малозабезпечені тощо)» [2, с. 191].

Згідно з відповідним Указом Президента України², місцеві органи влади мають до кінця 2023 р. створити регіональні центри медичного забезпечення, психологічної реабілітації військовослужбовців і ветеранів війни. З 24 лютого 2022 р. цей Указ набув ще більшої актуальності. Для досягнення поставленої мети необхідно сформулювати умови для медичного супроводу реабілітаційного процесу даних категорій населення, забезпечити соціально-психологічну реабілітацію учасників бойових дій і внутрішньо переміщених осіб для їх повної інтеграції у соціум, відпочинок і оздоровлення здобувачів освіти з особливими потребами.

Після завершення війни слід обов'язково прийняти низку законодавчих актів, постанов, положень і указів, які не просто посилять актуальність даної проблеми, а й виокремлять її як першочерговий елемент соціальної політики. Крім того, згідно з відповідним Законом України³, право на отримання соціальних послуг мають громадяни пенсійного віку, особи з інвалідністю, діти з інвалідністю, а також інші особи, які перебувають у складних життєвих обставинах і зареєстровані як внутрішньо переміщені особи за місцем реєстрації фактичного місця проживання.

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»⁴ дозволяє здійснювати комплексну реабілітацію осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю шляхом реалізації заходів з реабілітації у сфері охорони здоров'я, соціально-економічних, психологічних, педагогічних, професійних та інших реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення чи максимально можливу компенсацію обмежень життєдіяльності, відновлення здоров'я і трудових навичок осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, корекцію психічних процесів, здобуття такими особами освіти, їх трудову зайнятість незалежно від категорії і причин інвалідності

² Про деякі заходи із забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів війни. Указ Президента України № 532/2021 від 13.10.2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5322021-40397>

³ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України № 1706-VII від 20.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

⁴ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні. Закон України № 2249-VIII від 19.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

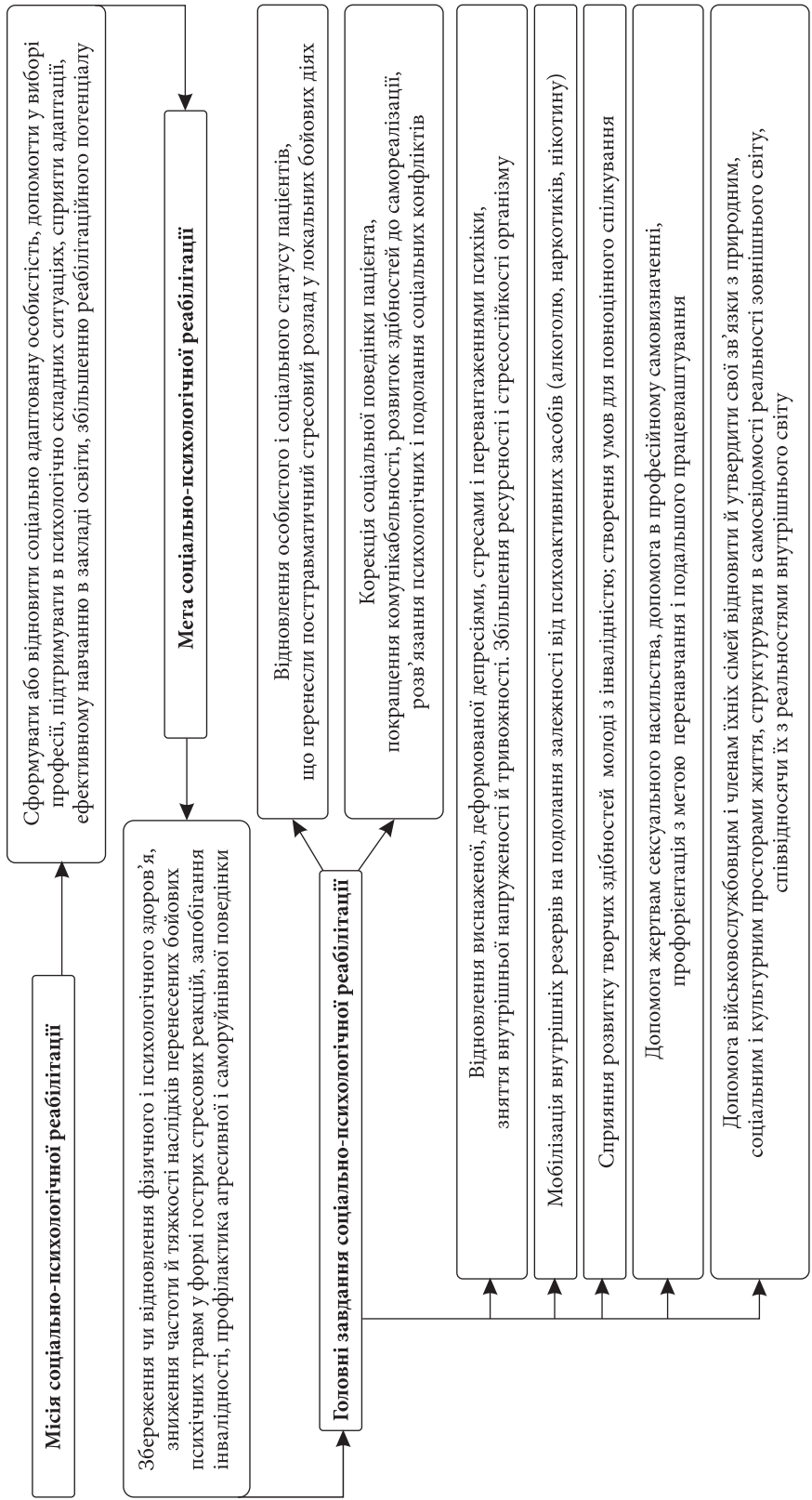

Рис. 2. Організація соціально-психологічної реабілітації
Джерело: побудовано авторами.

реабілітаційним установам, реабілітаційним закладам, відділенням і підрозділам. Отже, якщо центр буде створено як складову інклюзивного хабу, то саме ця структурна одиниця забезпечуватиме весь комплекс реабілітаційних заходів.

Функціонування реабілітаційного центру передбачає співпрацю органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, окремих департаментів, підприємств, інших реабілітаційних і санаторно-курортних закладів. Таким чином, це не лише створить сприятливі умови для реабілітації усіх перелічених категорій населення, але з точки зору забезпечення реалізації державної соціальної політики підвищить престиж вітчизняної системи рекреації, сформує повноцінний, доступний і ефективний ринок послуг з оздоровлення й відпочинку, забезпечить широке коло здобувачів освіти з особливими потребами елементарними компонентами соціальної уваги і підтримки. Водночас реабілітаційний центр у межах інклюзивного хабу не лише виконуватиме функцію ефективної реабілітації, а й стане певного роду комунікативним механізмом, що дозволить привернути увагу громадськості до необхідності не тільки медичної та фізичної реабілітації учасників бойових дій, але й їх соціально-психологічної адаптації у суспільстві. Залучення органів місцевого самоврядування, менеджменту підприємств, директорів закладів освіти дозволить підвищити загальний рівень соціальної відповідальності щодо забезпечення здоров'я населення, виокремить і допоможе розв'язати проблему суспільної толерантності.

Починаючи з березня 2014 р. кількість поранених військових у російсько-українській війні невпинно зростає. Зазвичай після тривалого лікування бійці здебільшого залишаються сам-на-сам з посттравматичним синдромом, або не вилікуваною до кінця хворобою. Тоді й з'являються зневіра, відчай і безнадійність. І саме структура й функціональні можливості компоненту реабілітації інклюзивного освітнього хабу дадуть можливість у повоєнний період вирішити завдання з адаптації і нівелювання впливу на організм посттравматичного синдрому (рис. 2).

Соціально-психологічна реабілітація — це один з найважливіших напрямів діяльності органів державної влади щодо створення і реалізації програм соціального захисту, збереження або відновлення фізичного і психологічного здоров'я учасників бойових дій, досягнення ними соціально-психологічного благополуччя.

Невіддільним компонентом у освітньому процесі для категорій здобувачів з особливими освітніми потребами є реабілітація як процес функціонального і психологічного відновлення для осіб з особливими потребами. Як зазначають фахівці-реабілітологи, основними завданнями реабілітації є: «1) функціональне відновлення (повне або компенсація при недостатньому чи відсутності відновлення); 2) пристосування до повсякденного життя і праці; 3) залучення до трудового процесу; 4) диспансерний нагляд за реабілітованими» [3, с. 3].

Саме з огляду на завдання реабілітації до структури цього компоненту інклюзивного освітнього хабу необхідно залучити заклади охорони здоров'я, лікувально-оздоровчі заклади (санаторії, профілакторії, підрозділи лікувальної фізкультури), заклади психологічної реабілітації (центри психологічної допомоги, лабораторії психодіагностики). Так, функціональне призначення закладів охорони здоров'я в інклюзивному освітньому хабі формується в рамках діагностики, моніторингу і супроводу стану здоров'я учасників освітнього процесу, в основному здобувачів з особливими освітніми потребами. Серед закладів охорони здоров'я можуть бути не лише державні лікарні, клініки, шпиталі, але й приватні клініки, що мають ліцензію на провадження лікарської практики.

Лікувально-оздоровчі заклади призначено переважно для відновлення і безпосереднього сприяння процесу оздоровлення здобувачів з особливими потребами та інших учасників освітнього процесу шляхом використання природних чинників (морської води, лікувальної глини, особливого клімату тощо) у поєднанні з фізіопроцедурами, дієтою і медикаментами. Заклади психологічної реабілітації функціонально призначено для психодіагностики, первинної психологічної допомоги і психологічної реабілітації усіх учасників освітнього процесу, що формує сприятливе морально-психологічне середовище в інклюзивному навчанні. Введення до структури інклюзивного освітнього хабу виробничих одиниць дозволить створити ефективний механізм реалізації набутих здобувачами (перш за все, професійно-технічної освіти і передвищої освіти) компетентностей; це також джерело додаткового фінансування завдяки реалізації продукції власного виробництва і один із способів забезпечення продовольчої безпеки для інституцій хабу.

Інклюзивний освітній хаб як освітній центр може провадити освітню діяльність шляхом ліцензування освітніх програм спеціальних курсів підвищення кваліфікації, стажування, проведення на договірній основі вебінарів і семінарів. Водночас можливим є використання компоненту реабілітації як джерела залучення додаткових коштів через надання платних послуг фізичної та психологічної реабілітації, оскільки на базі закладу освіти або лікувально-оздоровчого закладу можуть бути сформовані додаткові структурні підрозділи (наприклад, іпотерапії, лікувальної фізкультури, соляна кімната тощо). Саме вони формують ендегенні детермінанти і продукують внутрішні джерела фінансування інклюзивного освітнього хабу. Цілком прийнятним є розширення комплексу послуг чи видів діяльності, при цьому кожен наступний вид екстенсивно розширять обсяги фінансування та інтенсифікуватиме функціонування освітнього хабу як регіонально значимої інституції.

У цьому контексті одним з ключових чинників феноменологічності інституціоналізації інклюзивної освіти є її оцінювання з позиції еволюційної теорії економічної генетики, де у створенні продукту людської діяльності на рівні з предметними, трансформаційними чинниками (люд-

ськими, технічними і матеріальними) беруть участь соціально-польові творчі сили, трансакційні чинники виробництва, до складу яких інституція входить разом з організацією та інформацією [4]. Безперечно, у діяльності хабу слід урахувати такі екзогенні детермінанти, як управлінські рішення органів влади, що в контексті публічного управління формують процес внутрішнього управління і можуть суттєво вплинути на систему його менеджменту через обсяги фінансування з державного бюджету і взаємовідносини з органами місцевого самоврядування.

Діяльність інклюзивних ресурсних центрів передбачає «проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини; розробку рекомендацій щодо освітньої програми для дитини з особливими освітніми потребами; надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг; участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в школах і дитсадках; проведення моніторингу динаміки розвитку дитини не рідше, ніж двічі на рік; надання консультацій і методичної допомоги вчителям і вихователям з питань організації інклюзивного навчання; консультація батьків або законних представників дітей з особливими освітніми потребами стосовно зарахування до закладів освіти; надання психологічної допомоги, проведення бесіди з батьками (законними представниками) дітей з особливими освітніми потребами»⁵. З огляду на це, такі центри є важливими в контексті партнерства і взаємодії хабу з інклюзивним ресурсним центром як інституту консультаційних, додаткових реабілітаційних послуг і водночас як методичного центру для освітньої діяльності хабу.

Громадські організації, об'єднання й політичні партії є суб'єктами, що не лише ведуть свою діяльність у контексті захисту інтересів окремих соціальних груп, але й є одним з напрямів соціальної інтеграції для інклюзивного освітнього хабу, оскільки завдяки йому формують платформу для самореалізації і громадсько-політичного сприяння в забезпеченні суспільних прагнень. Меценати, спонсори, міжнародні організації-партнери — це невід'ємна частина взаємовідносин інституції, об'єктом управління якої є освітні послуги для осіб з особливими потребами. Місія діяльності таких організацій зазвичай передбачає сприяння соціальній рівності, безбар'єрності й матеріальній підтримці реалізації особами з різними формами фізіологічних чи психологічних відхилень їхніх особливих потреб.

Екзогенні детермінанти інституціоналізму інклюзивної освіти, що включають управлінські рішення органів влади, діяльність інклюзивних ресурсних центрів, громадських організацій, об'єднань, а також діяльність меценатів, спонсорів і взаємозв'язки з міжнародними організаціями дозволяють згенеруватися зовнішньому фінансовому потоку, який, поряд з внутрішніми фінансовими ресурсами, є матеріальною основою функціонування інклюзивного хабу.

⁵ Інклюзивно-ресурсні центри. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv>

Довершене аргументування економічної феноменальності інституції інклюзивної освіти неможливе без результуючої компоненти. У нашому випадку результат діяльності хабу має двоїстий характер: дає фінансовий ефект, який забезпечує рентабельність, і при цьому виступає соціально-економічним драйвером. Так, рентабельність хабу забезпечується його діяльністю у виробництві (залежить від обсягу реалізованої продукції), прибутком від надання освітніх і реабілітаційних послуг, а також залученням коштів для реалізації інвестиційних, наукових і освітніх проєктів. Інвестиційні проєкти є продуктом діяльності бізнес-інкубаторів і технопарків у межах виробничої платформи хабу, що дозволяє претендувати на інвестиційні ресурси від зовнішніх і внутрішніх компаній. Це презентує хаб як генератор інноваційних ідей і формує його конкурентні переваги на інвестиційному ринку. Інклюзивний освітній хаб як соціально-економічний драйвер передбачає кінцеві параметри, що сприяють економічному розвитку соціуму завдяки інтеграції у ринок праці висококваліфікованих фахівців з-поміж осіб з особливими потребами. Це надзвичайно важливо, оскільки дозволяє виокремити трудовий потенціал такої категорії людей, залишаючи їх потенційним джерелом праці як фактора виробництва. Усе це стає можливим завдяки використанню виробничої платформи хабу як першого робочого місця для здобувачів з особливими освітніми потребами з огляду на набуті ними фахові компетентності. Крім того, наявність у структурі хабу реабілітаційної платформи сприяє відновленню робочої сили, підвищенню кваліфікації і перекваліфікації майбутніх фахівців.

Водночас не залишається поза увагою основне джерело розвитку суспільства — людський капітал, до формування якого має безпосереднє відношення інклюзивний освітній хаб. «Особливістю інвестицій у людський капітал є те, що вони мають охоплювати всі сфери багатогранної діяльності людини, а саме: економічну, соціальну, правову, культурну, суспільну, моральну та ін. Одним з найбільш важливих є вкладення в освіту та охорону здоров'я» [5, с. 48]. Саме засади інституціоналізму інклюзивної освіти дозволяють підвищити якість людського капіталу через формування єдиної системи освітньої, наукової, реабілітаційної та виробничої платформ.

Основним фінансовим механізмом і одночасно базовим елементом у системі мотивації підвищення якості людського капіталу є стипендіальні кошти і кошти від отриманих грантів. Безперечно, що для їх одержання необхідно сформувати потужний науковий і освітній потенціал хабу. Це стане можливим завдяки ефекту синергії інклюзивної інституції, оскільки кожна складова хабу буде долучена до єдиної стратегічної мети — забезпечення інклюзивного освітнього середовища. Поряд з тим, інклюзивний освітній хаб завдяки державно-приватному партнерству зможе залучати кошти суб'єктів господарювання для професійної підготовки і перепідготовки своїх фахівців, а також сприяти більш активній участі в освітніх програмах приватних інвесторів як стейкхолдерів.

Таким чином, соціально-економічний феномен інституціоналізації інклюзивної освіти полягає у створенні стійкої соціальної форми відносин через формування інклюзивного освітнього середовища, у якому завдяки ефекту синергії формуються правова, етична і соціальна основи суспільства рівних можливостей. Водночас економічна феноменізація полягає в нарощуванні трудового потенціалу, підвищенні якості людського капіталу і трансформації особливих потреб у ресурс для майбутнього економічного розвитку країни.

Освітній, науковий і реабілітаційний потенціали інклюзивного освітнього хабу посилюються практичним досвідом участі в проектах закладу освіти ініціатора хабу, що дозволяє ідентифікувати його в ролі соціально-економічного драйвера розвитку країни (рис. 1). Соціальний компонент драйвера визначено набором соціальних інструментів, які здатні забезпечити виконання основних функцій держави як суб'єкта міжнародних відносин з огляду на виконання соціальних зобов'язань, узятих на себе Україною в результаті євроінтеграційних прагнень. Велику роль відіграють економічні можливості інклюзивного освітнього хабу, що вже ідентифікує цю інституцію як економічний важіль, за допомогою якого держава реалізує окремі напрями державної економічної політики, а сам хаб при цьому має економічні механізми для регіонального і загальнодержавного розвитку. Зважаючи на План відновлення України, напрацьований робочою групою «Відновлення та розвиток економіки»⁶, зокрема на коротко-, середньо- і довгострокові цілі, інклюзивний освітній хаб орієнтуватиме результати своєї діяльності на конкретні державні інтереси з урахуванням також і міжнародних відносин (табл.).

Механізм державно-приватного партнерства є доволі взаємовигідним співробітництвом державного і приватного секторів з метою досягнення спільних цілей учасників інклюзивного освітнього хабу в контексті відновлення економіки країни. Таке партнерство дозволить оптимально використати державні фінансові ресурси і приватний капітал, що суттєво знижуватиме бюджетні витрати і створюватиме додаткові робочі місця. Структура інклюзивного освітнього хабу нівелює основний ризик державно-приватного партнерства — втрату державного контролю і виникнення конфлікту інтересів, оскільки його діяльність безпосередньо пов'язана з виконанням державою основних соціально-економічних функцій (зменшення рівня безробіття, соціальний захист, освіта).

Таким чином, при відновленні діяльності підприємств і забезпеченні пропозиції на ринку інклюзивний освітній хаб може акумулювати потенціал наукової, освітньої і виробничої платформ. Перш за все, у його структурі повинні функціонувати юридичні й фізичні особи, котрі за своєю сутністю є підприємствами, а їх основна мета — виробництво різ-

⁶ Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>

Цілі Плану відновлення України й економічні важелі інклюзивного освітнього хабу

Цілі	Завдання, на яких фокусуватиме зусилля хаб	Економічні важелі інклюзивного освітнього хабу в реалізації завдань
Короткострокові	<ol style="list-style-type: none"> 1. Максимально швидко відновити діяльність підприємств, забезпечивши нарощування пропозиції на ринку 2. Спростити регуляторне середовище, розширити програми підтримки бізнесу з фокусуванням на малому і середньому бізнесі 3. Підтримати бізнес у питаннях збереження і збільшення зайнятості, стимулювати повернення громадян з-за кордону 	<p>Формування ефективної платформи для державно-приватного партнерства</p> <p>Надання можливостей для релокації підприємств разом з кваліфікованою робочою силою, а в разі її відсутності — забезпечення їх кваліфікованою робочою силою.</p> <p>Апробація нових форм управління суб'єктами господарювання на засадах безпеки, наукової обґрунтованості й людиноцентричності</p> <p>Максимальне врахування економічних інтересів усіх учасників бізнес-проектів</p> <p>Забезпечення крос-функціональної взаємодії між громадами, регіонами і міжнародними партнерами</p> <p>Участь у інвестиційному кредитуванні малого і середнього бізнесу як гарантія реалізації проекту</p> <p>Упровадження програм підвищення кваліфікації, перекваліфікації, адаптації і працевлаштування для всіх категорій осіб з особливими потребами</p> <p>Участь у розробці пропозицій щодо законодавчих актів з питань економічної безпеки і розвитку країни</p> <p>Тривала міжнародна співпраця в наукових, освітніх і виробничих проектах із залученням міжнародних партнерів</p>
Середньострокові	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшити регуляторне й адміністративне навантаження на бізнес, запровадити нові інструменти підтримки для малого і середнього бізнесу 	<p>Пошук, реалізація і моніторинг можливостей для бізнесу.</p> <p>Захист прав і свобод осіб з особливими потребами щодо реалізації власних бізнес-проектів</p>

	<p>2. Відбудувати зруйновані й пошкоджені потужності, побудувати нові виробничт-ва, зокрема, для переробки місцевої сир-овини, збільшуючи ланцюги створення доданої вартості в Україні</p> <p>3. Сприяти повній продуктивній зайнятос-ті й реалізації здібностей особистості в трудовій діяльності</p>	<p>Формування технологічних парків, об'єднаних ідеєю заверше-ного ланцюжка виробництва з максимальним забезпеченням доданої вартості кінцевого продукту</p> <p>Формування системи логістики хабу як основи в забезпеченні постачання ресурсів для виробничої платформи і реалізації виготовленої продукції</p> <p>Грантове забезпечення і пошуки додаткових джерел фінансування для сучасних інноваційних технологій, зокрема цифровізація процесів, діджиталізація виробництва</p> <p>Розширення взаємовигідної співпраці з роботодавцями і спри-яння максимальній зайнятості населення незалежно від фізич-них чи психологічних особливостей кожного працівника шля-хом залучення можливостей освітньої і реабілітаційної плат-форми хабу</p> <p>Формування сприятливого бізнес-клімату</p>
<p>Довгострокові</p>	<p>1. Суттєво наростити експорт переробної продукції з більш високою часткою доданої вартості</p> <p>2. Забезпечити перехід економіки на нові інноваційні тренди розвитку</p> <p>3. Забезпечити функціонування гнучкої та бізнесорієнтованої регуляторної системи</p> <p>4. Забезпечити адаптацію економіки Украї-ни до критеріїв, необхідних для інтеграції у ЄС, набути повноцінне членство в ЄС</p>	<p>Сприяння стратегічним напрямкам розвитку регіону і країни</p> <p>Функціонування як модель соціально-економічного драйвера відновлення країни</p> <p>Посилення значимості міжнародних зв'язків у регіональній економічній політиці завдяки налагодженню довгострокової наукової, освітньої і виробничої співпраці з іноземними орга-нізаціями й установами</p> <p>Забезпечення соціально-економічної адаптації держави до пов-ноцінної інтеграції у світовий економічний простір</p>

Джерело: побудовано авторами за: Проект Плану відновлення України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoverygada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>

номанітної продукції, її реалізація, отримання виручки від реалізації, а відтак і орієнтація на прибуток. Наукова складова може бути використана як джерело досліджень ринку, особливостей конкурентного середовища, маркетингової політики підприємств, що входять до хабу. Водночас освітня платформа виступатиме в ролі продукуючого компонента кваліфікованої робочої сили для відповідних підприємств. У свою чергу, виробнича платформа повинна функціонувати в тому числі й як модель технопарку, що «є саме тією інноваційною структурою, яка здатна до найбільш ефективного використання такого найважливішого в сучасних умовах чинника конкурентоспроможності, як ресурсне забезпечення»⁷.

Завдяки інклюзивному освітньому хабу можна забезпечити реалізацію проектів підтримки бізнесу. Так, на 2023 р. до пріоритетів підтримки бізнесу віднесено безпеку, нові робочі місця для всіх верств населення, охорону здоров'я і реабілітацію осіб, що постраждали від війни, створення можливостей для розвитку власного мікробізнесу⁸. Інклюзивний освітній хаб не тільки забезпечить перелічені категорії населення відповідними знаннями, вміннями і навичками в рамках освітньої платформи, а й виступить джерелом можливостей у започаткуванні власного бізнесу завдяки наданню додаткових освітніх послуг, послуг консалтингу в залученні вітчизняних та іноземних інвесторів, формуванні бізнес-інкубаторів, підтримці стартапів, функціонуванні технопарків.

Стратегія діяльності інклюзивного освітнього хабу, безперечно, включатиме такий надзвичайно важливий елемент, як міжнародні економічні відносини (у першу чергу як джерело інвестиційних ресурсів), а статус державно-приватного партнерства як системи відносин між державними і приватними партнерами дозволить об'єднати наявні ресурси з оптимальним розподілом ризиків, відповідальності й винагороди. Це стане передумовою важливої довгострокової співпраці у формуванні нових бізнес-проектів між іноземними партнерами, вітчизняним бізнесом і державою.

ВИСНОВКИ

Сьогодні освітній хаб є одним з типів інституціоналізації інклюзивної освіти, де здобувачі з особливими потребами можуть отримати безперешкодний доступ до широкого комплексу освітніх послуг, скористатися можливостями освітніх платформ і ресурсів хабу. З огляду на те, що освіта — це важливий чинник економічного розвитку регіону і держави, оскільки забезпечує збільшення кваліфікованої робочої сили і зростання рівня продуктивності праці, то саме освітній хаб як модель інституціоналізації інклюзивної освіти здатен надати доступ до необхідних навчальних ресурсів.

⁷ Технологічні парки. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/tehnologichni-parki>

⁸ Гранти 2023. *Центр розвитку «Час змін»*. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/> (дата звернення: 01.03.2023).

Важливим результатом діяльності інклюзивного освітнього хабу є можливість продуктивних зустрічей здобувачів освіти і професіоналів-роботодавців, на яких вони можуть обмінюватись ідеями і досвідом, що сприятиме розвитку регіональної економіки. Освітній хаб також забезпечує доступ до інформації про можливості отримання фінансування для реалізації освітніх і виробничих проєктів, для розвитку соціального підприємництва і бізнесу, що, у свою чергу, розвиватиме підприємство і збільшуватиме рівень зайнятості в регіоні. У цілому освітній хаб може сприяти підвищенню рівня громадської освіченості й свідомості, що допоможе в розвитку суспільства рівних можливостей.

Отже, ключова роль інклюзивного освітнього хабу полягає у створенні можливостей для всіх учасників освітнього процесу незалежно від їх індивідуальних фізичних чи психологічних особливостей. Хаб може допомогти забезпечити максимальну доступність освітніх і наукових проєктів, основними учасниками яких є категорії осіб з особливими потребами, а також реалізацію виробничих можливостей та інвестиційного потенціалу регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
2. Реут А.Г. Система соціальних послуг для вразливих верств населення: новітні тенденції та інновації. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 190—200. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8799/17-Reyt.pdf?sequence=1>
3. Воропаєв Д.С., Єжова О.О. *Основи фізичної реабілітації (загальна характеристика засобів фізичної реабілітації)*. Навч. посібник. Суми, СумДУ, 2019, 72 с.
4. Іншаков О.В., Фролов Д.П. Інституція — ключ до розуміння економічних інститутів. *Економічна теорія*. 2011. № 1. С. 52—62. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_11_1_52_uk.pdf
5. Точиліна Ю.Ю. Інвестування в людський капітал як запорука розвитку національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 45—49. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/10.pdf

Надійшла 06.03.2023

Прорецензована 20.03.2023

Доопрацьована 21.04.2023

Підписана до друку 05.05.2023

REFERENCES

1. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
2. Reut A.G. The System of Social Services for Vulnerable Population: the Latest Trends and Innovations. *Demography and social economy*, 2008, No. 1, pp. 190-200. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8799/17-Reyt.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

3. Voropayev D.S., Yezhova O.O. The basics of physical rehabilitation (general characteristics of physical rehabilitation means). Sumy, 2019 [in Ukrainian].
4. Inshakov O.V., Frolov D.P. The institution as a key to understanding economic arrangements. *Economic Theory*, 2011, No. 1, pp. 52-62. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_11_1_52_uk.pdf [in Ukrainian].
5. Tochylina Yu. Investment in human capital as a development of national economy. *Black sea economic studies*, 2019, Vol. 42, pp. 45-49. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/42_2019/10.pdf [in Ukrainian].

Received on March 6, 2023

Reviewed on March 20, 2023

Revised on April 21, 2023

Signed for printing on May 5, 2023

Marian Tripak, PhD (Econ.), Associate Professor,
Honored Worker of Education of Ukraine,
Professor of the S. Yuriy Department of Finance, Accounting and Taxation,
Rector of the Kamyanets-Podilskyi State University
13, Hodovantsya St., Kamyanets-Podilskyi, 32313, Ukraine
Andriy Tymkiv, PhD (Econ.), Lecturer of the S. Yuriy Department of Finance,
Accounting and Taxation Kamyanets-Podilskyi State University
13, Hodovantsya St., Kamyanets-Podilskyi, 32313, Ukraine

SOCIO-ECONOMIC ROLE OF INCLUSIVE EDUCATIONAL HUB

The structure of the inclusive educational hub as a socio-economic institution is defined. It is established that its structure should be formed by four main platforms: education, science, rehabilitation and production. This will allow the hub to accumulate the efforts of educational institutions, the potential of scientific schools, rehabilitation opportunities and the practical application of competencies, knowledge and skills of students with special educational needs through the production component.

The components of inclusive educational hub, given their functional capabilities, are endogenous determinants that shape the main directions of hub's activity and determine its role as a socio-economic phenomenon. The activity of the hub is also determined by exogenous factors that create the conditions for its operation and determine the possibilities for financing its activity.

The social role and economic significance of inclusive educational hub as a form of inclusive education institutionalization has been established. Its social importance in serving the special needs populations is enhanced by the opportunities to obtain quality education, advanced training and retraining in accordance with physical or psychological characteristics, in parallel with physical or psychological rehabilitation.

The economic result, that distinguishes the role of the hub as a full-fledged economic relations participant, consists in offering the first job for people with special needs, restoring the labor force as a factor of production, forming human capital as the basis of development, as well as obtaining profit from production activities, providing educational and rehabilitation services, attracting internal and external sources of investment.

The relationship between certain goals of Ukraine Recovery Plan and the economic leverages possessed by inclusive educational hub for their realization is determined.

Keywords: *inclusion; education; hub; socio-economic development; rehabilitation; institutionalization of inclusive education.*